

Istoromânii și istoromâna

-un grupaj despre cea mai neglijată enclavă românească

Sub cerul albastru al Croației se consumă ultimul act din tragedia unei întregi ramuri a poporului român. Comunitatea istro-română este pe cale de dispariție și nici autoritățile române, nici cele croate nu au găsit vreo soluție pentru a salva această ramură a latinității.

Chiar dacă, în ultimul deceniu, autoritățile croate au luat măsuri pentru a proteja această comunitate care trăiește în Peninsula Istria, iar istro-românii sunt recunoscuți drept minoritate națională în Croația, aceste măsuri nu pot compensa deceniile de asimilare forțată din perioada interbelică, în care cea mai mare parte a Peninsulei Istria aparținea Italiei, ori în perioada iugoslavă, când interesele istro-românilor au fost sacrificate.

Potrivit unui recensământ croat din anul 2001, în Istria mai existau doar 48 de persoane care vorbeau dialectul istro-român al limbii române. Însă statistici neoficiale arată că numărul probabil al membrilor acestei ramuri izolate a poporului român ar fi de circa 2.000 de persoane. Istro-românii se denumesc pe ei înșiși romeni, româri sau romeri.

Ei sunt singura ramură a poporului român care este sută la sută catolică. Daco-românii, aromânii și megleno-românii sunt majoritar ortodocși.

Prima atestare oficială

Prima atestare oficială a istro-românilor datează din anul 940, când Constantin al VII-lea, împărat al Imperiului Roman de Răsărit, în cartea sa, "De administrando imperii", amintește că în Peninsula Istria există oameni care își spun ei înșiși romani, deși nu provin din Roma.

Prezența istro-românilor este consemnată și de cronicile sârbești din Evul Mediu, dar și de numeroși autori italieni, care menționează că limba istro-românilor este aceeași cu cea vorbită în Valahia. De aceea, slavii croați și sloveni au folosit numele de vlahi, pentru a-i desemna pe istro-români, întocmai cum grecii, sârbii ori bulgarii au folosit etnonimul vlahi pentru a-i desemna atât pe daco-români, cât și pe aromâni.

În secolul al XII-lea, cronicile menționează numele unuia dintre conducătorii istro-românilor: Radul. Istoricii italieni consideră că istro-românii sunt urmașii veteranilor din legiunile romane, colonizați în Peninsula Istria după cucerirea acesteia de către romani. Există unii istorici români care consideră că istro-românii ar fi migrat, acum șase secole, din zona Munților Apuseni, după ce Peninsula Istria ar fi fost depopulată de o epidemie de ciumă.

Există și istorici sârbi, precum Pavle Ivici, care consideră că istro-românii reprezintă o populație autohtonă, înrudită cu aromânii, iar din vechea populație romanică, despărțită de năvălirea slavilor în Peninsula Balcanică, ar fi evoluat în Istria trei ramuri diferite: istro-românii, istrienii și veglioții.

Ultimii, romani sau, poate, vechi români care locuiau în insula Veglia, azi Krk, au dispărut de pe scena istoriei. Cronicile familiei Frangipani au păstrat o serie de informații valoroase despre veglioți, inclusiv nume de sate precum Polița (Polijca) sau transcrierea rugăciunii Tatăl Nostru, în dialectul lor: Țațe Nostru, la fel ca și în istro-română. În Evul Mediu, când Istria aparținea Republicii Venețiene, istro-românii au putut să își păstreze vechiul lor grai. De asemenea, în perioada austro-ungară, istro-românii reprezentau majoritatea populației în județul Arsa.

**IATĂ INTERVIUL ACORDAT DE CEL MAI AVIZAT
CĂRTURAR ÎN MATERIE :**

Acad. Matilda Caragiu-Marioteanu

“E foarte tarziu, dar nu prea tarziu”

Cea mai mare specialista in dialectele romanesti sud-dunarene, doamna academician Matilda Caragiu-MarioTeanu, ea insasi aromanca, ne-a oferit motive de speranta si optimism.

- Doamna academician, ce este istro-romana? Limba sau dialect?

- Istro-romana este un dialect. Dar nu un dialect al limbii romane pe care o vorbim noi astazi, ci un dialect al straromanei, al acelei straromane mari din trecut, din care s-au desprins si aromana si megleno-romana. Este limba romana veche. E drept, au fost unii lingvisti care au sustinut ca istro-romana este o limba independenta, dar au existat ratiuni politice. Era in vremea cand se incerca sa se atribuiе statutul de limba independenta si graiului nostru moldovenesc din Basarabia. Dar marii lingvisti, inclusiv cei straini, de la cei dintai care au studiat-o si pana astazi, toti au considerat ca istro-romana este limba romana.

- Ce se poate face pentru a se pune capat declinului acestei limbi?

- Este deja foarte tarziu. Trebuie sa se faca ceva in primul rand pentru vorbitori. Pentru limba istro-romana s-au facut multe, in plan stiintific. Dar pentru istro-romani nu s-a putut face mai nimic pana in 1989. Avem culegeri de texte, atlase, dictionare, monografii, am avut si avem multi

lingvisti care s-au ocupat de istro-romana, de la Ion Maiorescu la Iosif Popovici si Sextil Puscariu, pana la specialistii de astazi, dar activitatea lor nu a dus la salvarea limbii, ci doar la consemnarea ei. Pentru a salva istro-romana trebuie sa se faca ceva pentru oamenii care o vorbesc, iar asta a fost imposibil pana de curand, din motive politice. Vorbitorii sunt cei care decid soarta idiomului. Ei sunt cei care incep sa vorbeasca limbi literare, merg la scoala, la facultate, citesc, asculta radio, se uita la televizor, deci folosesc limbile majoritare, croata si italiana, si inceteaza sa mai foloseasca istro-romana, limba din familie. La fel se intampla si cu aromanii, tineretul nu prea mai vorbeste limba parintilor.

- *Toti istro-romanii cu care am vorbit in Istria, fara nici o exceptie, sunt constienti ca sunt ultimii vorbitori. Iar multi dintre ei doresc sa se faca ceva pentru salvarea limbii lor.*

- Acum exista, intr-adevar, un curent nou, parca ar fi o reactie la globalizare. Si cu aromanii se intampla la fel. Ar trebui sa facem manuale pentru istro-romani. Eu am facut un manual pentru aromani, impreuna cu colegul meu Nicolae Saramandu, si urmeaza sa-l trimitem gratuit in locurile unde traiesc aromani. Si pentru istro-romani se poate face ceva asemanator. Sau, mai bine, abecedare pentru cei mici. Daca ei nu au acolo oameni pregatiti, pot sa se ocupe de la noi niste oameni tineri, care sa stea cateva luni in satele de istro-romani si apoi sa redacteze un manual. Nu e greu. Metode exista, trebuie doar sa vrem.

- *Academia Romana nu are nici un proiect legat de istro-romani?*

- Nu are si nici nu stiu sa fi avut. Academia Romana are institute de lingvistica prin care ar putea face ceva. Acum se lucreaza de pilda la un

atlas lingvistic aroman, dar este o lucrare pe termen lung, pe multi ani, iar pentru istro-romani e nevoie de un proiect care sa aiba un ritm corespunzator cu ceea ce este necesar. Cel mai bine ar fi daca s-ar gasi intre istro-romani niste copii dotati care sa vina sa studieze in Romania, sa le oferim noi burse, ori niste tineri care sa studieze filologia la Zagreb sau la Trieste, sau, cel mai bine, la Padova, unde se face foarte serios limba romana. Cu pregatirea de filologi vor putea sa elaboreze manuale sau abecedare de istro-romana, sa deschida o scoala. Fara pregatire nu se poate.

- Multi dintre istro-romanii cu care am stat de vorba si-ar fi dorit sa ajunga in Romania. Pentru ei tara noastra este ca o a doua patrie, au o nostalgie a acestei tari, unde nu au ajuns niciodata.

- Ei sunt, saracii, atat de izolati, atat de uitati acolo in satele lor! Un lucru foarte important pe care l-ati putea face este urmatorul: sa strangeti un grup de istro-romani, din fiecare sat cate unul, de toate varstele, pe care sa-i aduceti in Romania. O sa vedeti ca vor fi stupefiati cand o sa auda ca ei vorbesc de fapt aceeasi limba si ca ceea ce stiu ei de acasa, din colibioarele lor, din satele lor uitate, aud si aici, aceleasi cuvinte, aceiasi oameni. Si sa vedeti cum dragostea de a invata si reinvata limba lor, si de a nu o pierde, va fi foarte mare. Eu cred ca o astfel de actiune ar fi cel putin egala ca importanta si efect cu aceea de a infiinta o scoala.

“Muri-voi za ceasta limba”

Nu poate fi descrisa in cuvinte emotia pe care o ai atunci cand tu, un roman din Romania, auzi vorbindu-se, intr-un sat sarman si pierdut din Croatia, o limba romana veche-veche, cu parfum si melodie de Ev Mediu. E ca si cum te-ai intoarce in vremea lui Mircea cel Batran. Sau chiar mai in urma. E drept, multe cuvinte croate, nemtesti si italienesti s-au furisat in vorbirea istro-romanilor. Dar esenta romaneasca a ramas neatinsa. La nord de munte, in Jeiani, limba s-a pastrat mai bine, in vreme ce la sud, influentele straine au fost mai puternice. Dar este aceeasi limba romana si tresari la fiecare vorba a lor, nevenindu-ti a crede ca intelegi atat de mult din ce spun ei. Aceeasi emotie a incercat-o si regina Carmen Sylva cand, din intamplare, a intalnit la Abbazia, pe tarmul adriatic al Istriei, cativa tarani istro-romani.

Satul Bardo. Pe un varf de deal, cateva case grupate in jurul unei biserici, iar alaturi cimitirul. Casele au fost parasite demult, cu exceptia uneia, in care mai traieste o batrana. Doar ea, cu duhurile caselor si ale celor morti, pazind cimitirul si tufele de otetari dintre zidurile ruinate. Ultimul locuitor. Au plecat cu totii: unii in America, altii la cele vesnice. In perioada interbelica satul avea 800 de locuitori. Era plin de viata si de vise. Acum, mai e doar batrana Iolanda. Cand va pleca si ea, va lua cu sine ultimele amintiri ale acelui loc in care, candva, se vorbea si se visa romaneste.

Satul Sucodru. Cristina Carlovici are 17 ani si este cea mai tanara vorbitoare de istro-romana. Ultima. Nu mai exista nimeni de varsta ei in satele din jur cu care sa schimbe doua vorbe in limba stramoseasca. Va termina liceul si va pleca din acel colt de lume, risipind ultimele sperante. Copiii vlahilor nu mai vorbesc vlaski si nu mai sunt vlahi. Ei se considera croati si vorbesc doar croata.

Satul Jeiane. Cativa dintre membrii singurei trupe folclorice de istro-romani ne asteapta la caminul cultural din marginea satului si ne intampina cu salutul "bura zi". Noi suntem trei, ei sunt cinci si vorbim deodata, grabiti, fiecare cu altcineva, incrucisat, incercand sa auzim si sa intelegem tot, sa aflam cat mai mult. Gazdele sunt foarte dornice sa ne impartaseaca tot ce stiu despre traditiile din sat, despre istoria lor, despre limba lor. Dar dincolo de cuvinte, durerea e mare, greu de suportat: cu totii stiu ca sunt ultimii, caci copiii lor nu vor sa mai vorbeasca istro-romana.

Mai sunt in sat feciori de insurat, dar daca copiii lor nu vor invata limba parintilor, totul se va termina. Pentru acei copii trebuie facut ceva, altfel dupa ei va ramane doar pustiul. In larva discutiilor intretaiate se aude glasul lui Mauro Doricici, care ne intreaba, firesc, ce putem face pentru ei. Se aterne o liniste de moarte, o liniste de cimitir si case pustiite, o clipa lunga cat mileniul lor de singuratate. Nu stim ce putem face pentru ei. Dar vom face ceva, cu siguranta. Cel putin vom scrie despre ei. Il intreb ce inseamna pentru el Romania. Imi raspunde ca Romania este a doua iubire. Ne despartim cu emotie, cu bucurie, dar si cu inima stransa. Ii salutam cu vorbele lor: "Domnu cu voi". Si ei ne raspund, firesc si simplu, in limba noastra comuna: "Si cu voi".

Satul Susnievita. Pepo Glavina ne primeste cu bratele deschise. Ne imbratiseaza. Ne spune cateva vorbe in istro-romana, apoi ne imbratiseaza iar. "Dragu mi-e c-ati verit la mire!" Sta in fata noastra ca in

fata unei minuni. Ochii ii rad si ii plang in acelasi timp, inundati de bucurie. In casa lui saracacioasa, pe perete, un afis ii anunta pe vorbitorii de croata: "Hvala ca govorite vlaski!". "Va multumim ca vorbiti romaneste!". La el in casa se vorbeste numai romaneste.

Nu a fost niciodata in Romania, dar viseaza sa ajunga intr-o zi sa vada tara-mama, sa-si gaseasca o romanca "musata" si sa o duca la el in sat, caci la ei nu mai sunt fete, feciorii se insoara numai cu fete croate. Iar el, mai bine nu se insoara niciodata, decat sa-si ia o croata. S-a luptat pentru limba lui materna atat cat a putut. A atras chiar si atentia politiei intr-o vreme, cu entuziasmul lui. Ne arata taieturi din ziare despre ei, istro-romanii, carti de vizita primite de la romanii care au trecut pe la ei, fotografii. Ne spune cu o seriozitate cutremuratoare ca limba lui este si va fi limba romana, si ca pentru asta el isi va da si viata.

Istro-romanii

Stam de vorba aproape doua ore, fiecare in graiul lui, dar cu aceeasi "irima" romaneasca, de parca am fi comunicat peste veacuri cu un stramos indepartat al nostru. O intoarcere miraculoasa in timp. Ne fotografiem, promitem sa revenim la toamna, ne despartim, iar in urma noastra il mai aud repetand in intuneric, ca pentru sine: "muri-voi za ceasta limba".

Prima școală istro-română, în perioada italiană

După primul război mondial, Istria a revenit Italiei.

În perioada fascistă, italienii au schimbat numele principalei așezări locuite de istro-români, Susnjevica, în Valdarsa. Orașul număra circa 3.000 de locuitori. Un profesor, Andrea Glavina, educat în România, a fost numit lider al comunității de istro-români. Andrea Glavina a publicat prima carte în graiul istro-român: *Calendar lu Rumem din Istria*.

În prezent, localitatea Valdarsa – Susnjevica mai numără 200 de locuitori. Și asta pentru că cei mai mulți istro-români și-au părăsit căminele la finalul celui de-al doilea război mondial, când Peninsula

Istria a fost ocupată de Iugoslavia, iar regimul comunist al lui Iosip Broz Tito a început să se impună prin metode brutale.

Istro-românii, la fel ca și cei mai mulți italieni din Istria, au fost forțați să emigreze. Marea migrație istriană a afectat 300.000 de persoane, cei mai mulți italieni, dar și istro-români, croați și sloveni. Cei mai mulți dintre istro-români plecați din casele lor în 1946 au emigrat în Italia, alții au trecut Oceanul Atlantic și s-au stabilit în Statele Unite ale Americii și în Canada.

În perioada iugoslavă, singura școală istro-română, creată de Andrea Glavina în Valdarsa, a fost înlocuită cu o școală italiană. După căderea comunismului și destrămarea Iugoslaviei, cei mai mulți dintre istro-români au rămas în Croația.

Recensămintele oficiale nu au atestat nici măcar un vorbitor de istro-română în partea Peninsulei Istria care a revenit Sloveniei. Nici în Italia nu au fost înregistrați oficial istro-români. Totuși, în anul 1994, după ce Croația independentă a fost recunoscută ca stat aparte, la Trieste a fost formată Asociația Andrea Glavina, care se luptă pentru a asigura supraviețuirea limbii istro-române și a comunității istro-românilor.

În Croația, într-un colț uitat de lume, de o parte și de alta a singurului munte din peninsula Istria, se afla câteva sate sărace, unele aproape în întregime parasite, în care, timp de multe sute de ani, s-a vorbit românește. La începutul secolului al XIX-lea erau, probabil, vreo opt mii de suflete. Astăzi au rămas mai puțin de 200. Străinii le-au spus cici, celor de la nord de munte, și ciribiri, celor de la sud. Documentele vechi italiene îi numeau rumeri. Ei își spun vlasi, iar limba și-o numesc vlaski. Oamenii de știință le-au spus istro-români.

Invatații spun că istro-românii făceau parte, prin secolul VII (pe la anii 800 după Hristos), din ramura romanilor vestici, traitori în nord-vestul Peninsulei Balcanice, în Serbia, Bosnia și Croația, din care astăzi au mai rămas locuitorii Banatului sârbesc. Au fost împinși spre vest, până în peninsula Istria, în secolul XV, de către turci, sau poate mai devreme. Cățiva cercetători susțin că ar fi plecat din Țara Motilor și Maramureș, deoarece au în dialectul lor o particularitate care se regăsea în trecut și în regiunile menționate: îl transforma pe n în r atunci când se afla între două vocale. Adică spun mara, spure, bura pentru mana, spune, buna.

Odata ajunsi in peninsula Istria, romanii s-au stabilit in preajma singurului munte din zona: Muntele Mare (Monte Maggiore). In trecut, teritoriul locuit de ei era mult mai intins, dar astazi, istro-romana se mai vorbeste doar in vreo opt sate: la nord de munte, in satul Jeiani, cel mai mare si mai conservator sat de istro-romani, iar la sud, in cateva asezari marunte, grupate in jurul satului Susnievita (in italiana Valdarsa). Regiunea fusese pustiita de ciuma inainte de venirea romanilor, care si-au intemeiat satele pe pamant gol. Ei au devenit oamenii locului. Solul rosu, neroditor, nu le-a oferit prea multe.

Aveau turme de oi si vite, faceau putina agricultura si, mai ales, produceau carbune de lemn, profitand de putinele paduri din zona. Apoi isi incarcau cosurile cu mangal, le urcau in spinare si treceau muntele ca sa-l vanda la Trieste sau la Fiume. Stiau sa faca si otet, pe care il vindeau pana departe. In vremurile trecute, existau in zona si cateva lacuri in care isi adapau turmele. Astazi nu mai exista nici unul. Unele au fost secate pentru ca raspandeau malaria, altele au secat singure, iar cel din urma, lacul Cepici, a fost secat in 1981, cand s-a construit tunelul ce strabate muntele dintr-o parte in alta. Casele istro-romanilor sunt toate modeste, fara garduri, cladite din piatra intunecata. Au avut dintotdeauna o viata simpla, plina de greutate. Nimeni nu a fost de partea lor: nici pamantul, nici autoritatile, nici vecinii, nici fratii lor romani. Au fost mereu singuri.

Istro-romanii se stiu catolici dintotdeauna. Nu au avut niciodata preoti istro-romani, botezurile, nuntile si inmormantarile lor erau celebrate in alta limba decat a lor. Dar au traditii si legende foarte asemanatoare cu ale noastre. Astazi, istro-romanii nu mai au animale si nici vechile ocupatii. Cei mai multi sunt "batari", cum spun ei la batrani, iar cei ce sunt inca in putere muncesc prin orase. Nu au scoala in limba lor, nici preot, nici carti, iar fratii lor romani nu au auzit de ei. Au venit cei de la Unesco si de la Discovery si i-au filmat. Au ales din toate cele cateva mii de limbi pe cale de disparitie de pe tot pamantul, doar noua. Iar intre cele noua, istro-romana. Lingvistii americani se ocupa de comunitatea de istro-romani din New York, unde exista vreo doua sute de vorbitori: cam cati au ramas in totalitate si in satele lor natale.

Au venit si italienii sa ii ajute pe istro-romanii din Croatia, sa atraga atentia asupra lor. S-au luptat pentru ei si unii romani stabiliti in Italia, cu mijloace putine si entuziasm mare. Cei mai bravi dintre ei sunt Petru Ratiu si Elena Pantazescu, impreuna cu sotul ei, Ervino Curtis. Au facut manifestari, conferinte, congrese, expozitii.

Dar mai mult nu pot face nici ei. Si croatii sunt foarte deschisi la dialog. Nimeni nu-i impiedica pe istro-romani sa-si cultive traditiile si limba. Dar ei singuri nu pot face nimic, caci nu au bani si nici intelectuali care sa se priceapa la astfel de lucruri. Ei sunt oameni simpli, de la tara, hraniti doar de pamantul lor cel rosu si arid. E nevoie de proiecte serioase, costisitoare, pe termen lung, pentru a opri, in cel de-al 12-lea ceas, disparitia limbii lor si, prin aceasta, disparitia lor ca grup.

O limba condamната la moarte

Cati dintre romanii din Romania au auzit de istro-romani? Au auzit de aromani (sau macedoromani), pentru ca multi dintre acestia s-au stabilit in Romania, mai ales in Dobrogea, si unii au devenit chiar persoane publice. Poate au auzit de meglenoromani, pentru ca si acestia au ajuns in Romania, in numar mic, si si-au intemeiat cateva sate. Dar despre istro-romani cine a auzit?

Primele stiri despre istro-romani apar in documente italienesti din secolul al Xvi-lea, dar unele nume de persoane si de locuri apar chiar cu cateva secole mai inainte. Dar la noi, foarte multa vreme nu s-a stiut de existenta lor. Abia pe la mijlocul secolului al Xix-lea a ajuns la ei primul carturar roman, Ion Maiorescu, tatal lui Titu Maiorescu. In vremea aceea, Istria era a austriecilor, care au stapanit-o timp de o suta de ani, pana la 1918. Mare a fost uimirea lui Maiorescu sa-i gaseasca si sa-i auda vorbind! El a deschis sirul invatatilor care s-au ocupat de aceasta ramura de romanitate, dar tot el a fost si cel dintai care a prevazut sfarsitul apropiat al acesteia: doar doua-trei generatii mai aveau sa vorbeasca, in viziunea lui Maiorescu, acest dialect. E adevarat ca au trecut mai multe generatii, dar sfarsitul e aproape.

Dupa primul razboi mondial, Istria a devenit teritoriu italian. Istro-romanii nu aveau invatamant in limba lor, ci mergeau la scoli italiene. A fost o perioada de liniste si de bine pentru ei. Au avansat si cercetarile asupra lor. Profesorul iesean Theodor Burada, venit in Istria sa le studieze limba, il incurajeaza pe tanarul Andrei Glavina, din satul Valdarsa, sa vina in Romania, unde i se oferise o bursa. Dupa studii la Iasi si la Blaj, Glavina se intoarce acasa, reuneste toate satele de istro-romani de la sud de munte intr-o singura comuna, Valdarsa, si infiinteaza prima (si, din pacate, ultima) scoala cu predare in limba locala.

Din nefericire, Glavina moare tanar, iar scoala se inchide dupa doar patru ani de functionare, din lipsa unui invatator roman. Cel de-al doilea

razboi mondial a insemnat inceputul sfarsitului, marele exod. In 1945, peninsula a fost ocupata de armata lui Tito. Istria s-a pustiiit din nou, ca de o noua ciuma, sate intregi au fost abandonate. Cei mai multi au plecat in Statele Unite, Canada, Australia, dar si in Italia. In 1960, numarul istro-romanilor era estimat abia la 1500, in 1994 la 450, iar in anul 2000 la doar 250. Casatoriile mixte au crescut mult in ultimul timp, tinerii, atatia cati mai sunt, se stabilesc in orase, iar numarul vorbitorilor scade foarte repede. Dupa aprecierile specialistilor, daca nu se face urgent ceva, in cel mult trei decenii aceasta limba nu va mai exista.

Istria a devenit teritoriu iugoslav dupa 1945 si toti istro-romanii au invatat limba croata. Invatamantul este de atunci doar in limba croata. Numele satelor au fost slavizate, numele de persoana la fel. Daca pe o harta din 1926 aproape toata Istria este acoperita de nume de sate romanesti, precum Catun (nu mai putin de 11 asezari din Istria aveau acest nume!), Bolovani, Carbune, Sucodru, Costarcean, Floricici, Ierbulisce, Murari, Dosani, Ciobani, Buzet, Vlasi etc., astazi foarte putine din aceste nume mai exista. Limba istro-romana se vorbeste doar in familie, iar tinerii refuza astazi sa o mai invete, caci o percep ca pe o limba fara prestigiu, inutila. Nu i-a invatat nimeni sa fie mandri de limba lor, nu le-a spus nimeni ce comoara detin. Pana in 1989, la noi nu s-a putut face nimic pentru ei. Dupa 1989 nu a existat interes. Astazi este deja foarte, foarte tarziu. Dar inca mai exista o raza de speranta.

ÎNCHEIEM CU UN ALT INTERVIU AL UNEI PERSONALITĂȚI ȘTIINȚIFICE ROMÂNEȘTI :

Prof. Richard Sarbu, Universitatea din Timisoara

“Un miracol si o speranta”

In cei 50 de ani de comunism, singurii care puteau pomeni despre romanii de dincolo de granita erau cercetatorii, dar si aceia cu inima stransa, caci subiectul putea fi catalogat drept “amestec in treburile interne ale altor state”, iar deplasarile pe teren se obtineau cu foarte mare dificultate. S-au ocupat cu dragoste de istro-romani unii cercetatori croati, mari prieteni ai Romaniei, ca August Kovacec de la Zagreb si Goran Filipi de la Pola. S-au ocupat si lingvistii de la noi din tara, chiar

daca nu puteau ajunge in satele din Iugoslavia de atunci. Dar au fost si unii cercetatori romani care au ajuns acolo. Unul dintre acestia a fost profesorul Radu Flora, roman din Banatul sarbesc, care a trait in Iugoslavia, la Novi Sad. Cel de-al doilea este profesorul Richard Sarbu, de la Universitatea din Timisoara, care a fost lector de limba romana la universitatea din Liubliana, Slovenia, si in felul acesta, fiind aproape de satele de istro-romani din Croatia, s-a putut ocupa de limba lor. L-am cunoscut la Trieste, unde venise la o expozitie dedicata istro-romanilor de catre Asociatia de prietenie romano-italiana "Decebal", patronata de Ervino Curtis.

- Domnule profesor, ati fost martorul disparitiei istro-romanilor in ultimii treizeci de ani. Cum si de ce s-a intamplat acest lucru?

- Am venit la Liubliana in 1978, iar dupa primul an de lectorat, dupa datele lui Radu Flora, numai in satul Jeiani erau cca 500 de vorbitori. In 1986, in acelasi sat mai erau cam 350, iar in anul 2000, dupa datele profesorului Goran Filipi, nu mai existau decat vreo 300 in toate satele, atat la nord, cat si la sud de munte. Iar in cei sapte ani cati au trecut de atunci, in mod sigur numarul lor a scazut si mai mult. Satele istro-romanilor se afla intr-o zona foarte saraca din punct de vedere economic. Cei mai multi au plecat de saracie, la orase, in alte tari. Au loc si casatorii mixte, dar daca s-ar investi economic in zona, populatia s-ar stabili. Ce bine a facut guvernul roman in perioada interbelica! Nu a venit cu ajutoare de ochii lumii, cu carti sau altele de felul acesta, ci a facut ceva mult mai util: a construit o fabrica de postav si a dat de lucru istro-romanilor, ca sa nu plece, sa ramana in satele lor. Asta ar trebui facut si acum, ca sa nu dispara comunitatea istro-romanilor. Altfel, toti tinerii pleaca la oras, in Croatia, Slovenia sau in Italia. In acelasi timp, ar trebui sa se actioneze pe linie culturala.

- Deci mai sunt sperante?

- Da, sunt. Mai ales ca in ultima vreme se promoveaza in Europa o noua politica de protectie a minoritatilor etno-lingvistice. Istro-romanii se considera croati din punct de vedere etnic si catolici din punct de vedere religios. Ei si-au pierdut constiinta de neam si cea religioasa, dar o mai au pe cea lingvistica, ultima care piere. Ei stiu ca au o limba a lor, ca sunt diferiti de ceilalti prin aceasta si trebuie ajutati sa-si recunoasca radacinile, sa constientizeze ca se trag din romanii stravechi. Ar trebui ca parintii sa-si incurajeze copiii sa vina sa studieze in Romania, in

diverse domenii. Acum, o diploma de la o universitate romaneasca este recunoscuta in Europa.

- Cum va explicati ca, totusi, istro-romana a putut supravietui atatea sute de ani, desi nu au existat scoli, preoti, literatura, iar limbile majoritare au concurat-o permanent?

- Pentru mine istro-romana este un miracol. E de neinteles cum a putut supravietui sub presiunea atat de puternica a celorlalte limbi din jurul sau. Nu am nici o explicatie. Istro-romanii si-au pierdut religia, traditiile, costumele populare, constiinta etnica, dar prin asta nu au incetat sa ramana istro-romani, caci singurul lucru care le da lor cu adevarat o identitate este limba, iar limba si-au pastrat-o cu mare tenacitate timp de secole. In momentul in care limba lor nu va mai exista, nu vor mai exista nici istro-romani. Vor fi croati si atat. Limba aceasta este dovada vie a unui miracol, a felului prin care un neam se pastreaza prin destinul unui cuvânt, prin destinul unei limbi.

Surse:

istro-romanian.net

[Formula-AS](#) via adevaruldespredaci.ro/istro-romanii-fratii-nostri-din-croatia

Read more: <http://www.rbnpress.info/wp/cum-dispare-sub-ochii-nostri-o-ramura-a-poporului-roman/#ixzz2fRzOdbAm>

DISCLAIMER:

Toate părerile, punctele de vedere, afirmațiile, atitudinile și detaliile informative reprezintă angajarea fiecărui autor în parte. Portalul nostru nu își însușește responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate. Fiecare link și articol pe care îl prezentăm are propriul copyright © și răspundere personală pentru conținut.